

15/11/2017, 11:46 ΠΜ

Οι αληθινοί παράδεισοι είναι οι παράδεισοι που έχουν χαθεί.

Γράφει η Βιολέττα-Ειρήνη Κουτσομπού // *



Καζούο Ισιγκούρο «Τα απομεινάρια μιας μέρας», μετάφραση: Αργυρώ Μαντόγλου, Ψυχογιός, 2017, σελ. 328

Η μνήμη δεν είναι μόνο το αποτύπωμα του παρελθόντος πάνω μας.

Είναι αυτό που φυλάει ό,τι είναι σημαντικό

από τις πιο βαθιές ελπίδες και τους πιο βαθιούς φόβους μας.

Rollo May

Ποιο το παρελθόν; Τι είναι η μνήμη τελικά; Πως μπορεί κανείς να βγει απ' το τούνελ των αναμνήσεων και να δει αντικειμενικά; Αλήθεια, υπάρχει αντικειμενικότητα στις αναμνήσεις; Και πως μπορεί κάποιος να βρει τους προσωπικούς του κώδικες, την ταυτότητά του μέσα απ' αυτή; Διάφορα ερωτήματα ξεπηδούν για τη μνήμη, τη λήθη, τη γλώσσα, το σκοπό της ζωής, την προσωπική ταυτότητα, το σύστημα αξιών κι είναι σαν ο Kazuo Ishiguro να μας βουτά βαθιά στο πηγάδι των αναμνήσεων. Ήδη, όμως, από την αρχαιότητα οι άνθρωποι μέσω της επιστήμης της φιλοσοφίας προσπαθούσαν να απαντήσουν. Συγκεκριμένα, ο Πλάτων στον *Θεαίητο*, θεωρεί για τις ανάγκες του διαλόγου πως στην ψυχή κάθε ανθρώπου υπάρχει ένα κέρινο εκμαγείο, σε άλλους μικρότερο σε άλλους μεγαλύτερο, από καθαρό κερί ή λιγότερο καθαρό, μαλακό ή σκληρό.

Ας πούμε πως είναι δώρο της μητέρας Μουσών, της Μνημοσύνης και πως πάνω σε τούτο αποτυπώνεται ότι θελήσουμε ν' απομνημονεύσουμε απ' όσα τυχόν δούμε ή ακούσουμε ή καταλάβουμε οι ίδιοι, προσφέροντας ότιανπιλαμβανόμαστε ή εννοούμε, σαν ν' αφήναμε πάνω του το αποτύπωμα δαχτυλιδιών. Όποιο λοιπόν αποτυπωθεί το απομνημονεύουμε και το γνωρίζουμε όσο διατηρείται η εικόνα του· όποιο τυχόν σβήσει ή δεν σταθεί δυνατό ν' αποτυπωθεί, το λησμονούμε και δεν το γνωρίζουμε. (Πλάτων, 1993)

Στο παραπάνω απόσπασμα γίνεται λόγος για κάποιο ερέθισμα ή μια αντίληψη που προκάλεσε την αντίδραση μας με κάποιο τρόπο. Αυτή την αντίδραση- εκείνο που αντιληφθήκαμε με αφορμή το ερέθισμα ή ο τρόπος με τον οποίο το ερμηνεύσαμε- επιθυμούμε να τη διατηρήσουμε στη μνήμη, αποτυπώνοντας την στο κερί που υπάρχει στην ψυχή του καθένα – με τις διαφορετικές, μοναδικές του ιδιότητες. Δημιουργείται επομένως στο εκμαγείο η εικόνα του αποτυπώματος, το ίχνος του· το ίχνος μιας ανάμνησης. Όσο το ίχνος διατηρείται η ανάμνηση παραμένει ζωντανή, όταν αυτό σβηστεί έρχεται η λήθη εκείνου που θυμόμασταν ή γνωρίζαμε (Κουτσανδρέα, 2012).

Η μνήμη, λοιπόν, αγκαλιασμένη με το παρελθόν. Κι αυτό το παρελθόν πια μεγάλη ιστορία. Το παρελθόν δεν έρχεται ποτέ ξανά και ποτέ δεν θα γίνει παρόν. Η μνήμη τόσο σημαντική, κάτι σαν μηχανή χρόνου του εγκεφάλου. Σύμφωνα με την ψυχολογία, η μνήμη είναι «η διαδικασία με την οποία αποκτάται η πληροφορία, αποθηκεύεται στον εγκέφαλο, ανακαλείται αργότερα και ενδεχομένως ξεχαστεί». Όπως σημείωσε ο William James πριν από έναν αιώνα, η μνήμη, με την πάροδο του χρόνου, μας παρέχει τη συνείδησή λόγω της συνέχειά της. Η μνήμη μας επιτρέπει, επίσης, να προσαρμοζόμαστε στις καταστάσεις, επιτρέποντάς μας να χρησιμοποιούμε δεξιότητες και πληροφορίες που αποκτήθηκαν από τις σχετικές εμπειρίες μας. Επιπλέον, η μνήμη εμπλουτίζει τη συναισθηματική ζωή μας καθώς μας επιτρέπει να ξανασκεφτούμε τα γεγονότα από το παρελθόν μας όπως ο ήρωας του Ishiguro. Η μνήμη μας απελευθερώνει από το παρόν και μπορεί να μας μεταφέρει σε διαφορετικές περιόδους της ζωής μας. Μας βοηθά να ελευθερωθούμε ή μπορεί και να μας φυλακίσει.

Ο Marcel Proust γράφει για τους αληθινούς παράδεισους αυτούς που έχουν χαθεί και ο Kazuo Ishiguro είναι ο συγγραφέας που ασχολείται συνεχώς με τη μνήμη και τις λειτουργίες της. «Αν κάνετε μία μίξη της Τζέιν Όστιν και του Φραντς Κάφκα, τότε έχετε τον Καζούο Ισιγκούρο», αναφέρει, μεταξύ άλλων, η σουηδική Ακαδημία στην ανακοίνωση για την επιλογή του Βρετανού συγγραφέα για το Νόμπελ Λογοτεχνίας. «Στη... συνταγή

μπορείτε να προσθέσετε και λίγο Μαρσέλ Προυστ», προσθέτει χαρακτηριστικά. Και πραγματικά όλοι αυτοί μαζί μας δίνουν τον Ishiguro.



Kazuo Ishiguro

Ο Kazuo Ishiguro γεννήθηκε στο Ναγκασάκι της Ιαπωνίας το 1954. η οικογένειά του μετανάστευσε στην Αγγλία το 1960. Κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας του στην Αγγλία, ο Ishiguro πίστευε πάντα ότι η οικογένειά του θα επιστρέψει κάποια μέρα στην Ιαπωνία, αν και αυτό δεν συνέβη ποτέ. Όταν η οικογένεια έφυγε από την Ιαπωνία, η στενή σχέση του με τον παππού του διεκόπη απότομα. Η απουσία του παππού του επηρέασε ιδιαίτερα τον Ishiguro ίσως επειδή ο παππούς του πέθανε λίγα χρόνια αργότερα. Ο Ishiguro μαθήτευσε στο Πανεπιστήμιο του Kent στο Canterbury και στο Πανεπιστήμιο East Anglia. Μετά την αποφοίτησή του, η φήμη του εξαπλώθηκε εκπληκτικά γρήγορα. *Τα απομεινάρια μια μέρας* (The Remains of the Day) είναι το τρίτο μυθιστόρημά του το οποίο κέρδισε και το βραβείο Booker. *Τα απομεινάρια μια μέρας* χαρακτηρίζεται συνήθως ως ένα μεταϊμπεριαλιστικό έργο, καθώς ο πρωταγωνιστής του αισθάνεται νοσταλγία για τον αγγλικό τρόπο ζωής πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η Βρετανία εξακολουθούσε να έχει αποικίες σε όλο τον κόσμο. Ο Stevens, ο επικεφαλής μπάτλερ στο Darlington Hall, είναι ο αφηγητής του

μυθιστορήματος. Ένας άνθρωπος που στόχο έχει την ακρίβεια και την εργασία του. Η άκαμπτη στάση του καθώς και η συνεχής επιδίωξή του για «αξιοπρέπεια» τον οδηγεί στην άρνηση των συναισθημάτων του όπως διαγράφεται σε όλο το βιβλίο.

«Τι τρομερό λάθος έκανα στη ζωή μου, και τότε αρχίζεις να φαντάζεσαι μια διαφορετική ζωή, μια καλύτερη ζωή που θα μπορούσες να είχες ζήσει. [...] Εντέλει, δε γίνεται να γυρίσει πίσω το ρολόι. Δεν μπορεί κανείς να σκέφτεται τι θα μπορούσε να έχει συμβεί. Πρέπει να αναγνωρίζει πως ότι έχει είναι εξίσου καλό με αυτό που έχουν οι περισσότεροι άνθρωποι, ίσως ακόμα καλύτερο, και να είναι ευγνώμων.» (σελ.307)

Για τον Stevens, η «αξιοπρέπεια» (dignity) συνεπάγεται στο να φοράει τη μάσκα της επαγγελματικότητας ακόμα και στο ίδιο του τον εαυτό. Παρόλο που υπάρχει η αξιοπρέπεια στις ιδέες της νοοτροπίας της εποχής αλλά και στην έννοια της αφοσίωσης, ο Stevens παίρνει αυτές τις αντιλήψεις μέσα του και οδηγείται στο άκρο τους. Η ιστορία αυτή είναι μια ιστορία λύπης, μετάνοιας και απογοήτευσης: καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, ο Stevens επενδύει σε έναν άνθρωπο με απόλυτη εμπιστοσύνη και τυφλή αφοσίωση με αποτέλεσμα να κάνει λάθη-ζωής. Στο σύνολο της επαγγελματικής του δέσμευσης, ο Stevens αδυνατεί να επιδιώξει μια σχέση αγάπης με τη μία γυναίκα, την Miss Kenton, με την οποία θα μπορούσε να δημιουργήσει μια εκπληκτική και ουσιαστική σχέση. Το προσωπείο της τυπικότητας τον αποτρέπει από την συντροφικότητα και την κατανόηση. Στοιχεία οικειότητας με τον άνθρωπό σου. Εδώ έρχεται η μνήμη αμείλικτη με τις εικόνες της ζωντανές και προκαλεί ανάμικτα συναισθήματα τόσο στον ίδιο τον ήρωα όσο και στον αναγνώστη.

«Η πικρή αλήθεια είναι πως άνθρωποι σαν εμάς έχουν περιορισμένη επιλογή, γι' αυτό αφήνουμε τις τύχες μας στα χέρια μεγάλων προσωπικοτήτων που βρίσκονται στην καρδιά των γεγονότων αυτού του κόσμου, ενώ εμείς προσφέρουμε τις υπηρεσίες μας. Ποιος ο λόγος να ανησυχούμε πάρα πολύ για το τι θα μπορούσε ή δε θα μπορούσε να είχε κάνει κανείς για να ελέγξει την πορεία που πήρε η ζωή του;» (σελ. 314)

Έντονες οι επιρροές του συγγραφέα οι οποίες ζωγραφίζουν το έργο του. Στον Proust συναντάμε την «αθέλγητη μνήμη», τη μνήμη που χωρίς προσπάθεια και χωρίς την συνειδητή επιθυμία επαναφέρει το παρελθόν στο παρόν με αφορμή ένα ασήμαντο φαινομενικά αισθητηριακόερέθισμα. Ενώ στον Kafka ανθεί η φαινομενικά ατελείωτη απογοήτευση των προσπαθειών του ανθρώπου να αντισταθεί στο υπάρχον σύστημα αλλά και οι προσπάθειες να βρεθεί ο εσώτερος, αληθινός εαυτός. Στη ζωή δεν υπάρχει επιστροφή, είναι ένας άγραφος κανόνας που υπονοεί και αναγκάζει τους ανθρώπους να προχωρήσουν είτε μπορούν να αντέξουν τις δυσκολίες είτε όχι, δεν υπάρχει διέξοδος από τις καταστάσεις, δεν υπάρχουν μονοπάτια για να ακολουθήσει κανείς, είναι ένας ο δρόμος που ο καθένας ακολουθεί. Στον Samuel Beckett το θέμα της μνήμης έχει κύριο ρόλο. Η επανάληψη των γεγονότων τονίζεται από περαιτέρω επανάληψη του κειμένου. Η επανάληψη λειτουργεί ως μνήμη. Ενθυμούμενος τα περιστατικά μιας ζωής, σου δίνει την αίσθηση ότι επαναλαμβάνεις κάπως τη ζωή όχι για να μην ξεχάσεις αλλά για να καταλάβεις, ίσως και για να θεραπευτείς.

Το έργο του Kafka έχει μαύρα, λευκά και σκούρα κόκκινα χρώματα ενώ το στο μινιμαλιστικό στυλ του Beckett. από την άλλη πλευρά, υπάρχει μια προφανής αντίφαση με το έργο του Marcel Proust όπου οι όμορφες περιγραφές με τον απίστευτα μαλακό, ομαλό τρόπο που παρουσιάζονται εντυπωσιάζουν πραγματικά. Στο έργο του Kazuo

Ishiguro ο μοναδικός τρόπο γραφής του μας κάνει να αισθανόμαστε την πικρία, τη θλίψη, τη μελαγχολία που έρχεται να μας καρφώσει στην καρδιά μέσω των γλυκόπικρων αναμνήσεων και με μια ελπίδα για μια δεύτερη ευκαιρία που ποτέ δεν θα ρθει. Πάνω από όλα, αισθάνεται κανείς την λεπτή, αυτή την χαρακτηριστική του συγγραφέα, έκφραση αισθημάτων αγάπης και στοργής με την οποία έπλασε την ιστορία του και παρόλο που για τον κύριο Stevens κάποια όνειρα έχουν ημερομηνία λήξης ο συγγραφέας στέλνει το ηχηρό κι αισιόδοξο μήνυμα: άστα όλα πίσω κι άδραξε τη μέρα.

(Ο τίτλος του άρθρου είναι ρήση του Marcel Proust)

Βιβλιογραφία

- Κουτσανδρέα, Κανελία. *Μνήμη, Πένθος, Μελαγχολία...Διερεύνηση των εννοιών μέσα από τα δοκίμια: του S. Freud και της υλοποιημένης πρότασης του D. Libeskind για το Εβραϊκό Μουσείο στο Βερολίνο*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.academia.edu/7017270>
- «Beckett, Samuel.» *The Oxford Companion to English Literature*. Ed. Margaret Drabble. Oxford: Oxford University Press, 1985. Pp. 77-8.
- Gray, Ronald, ed. *Kafka: A Collection of Critical Essays*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc., 1962.
- Lewis, Barry. *Kazuo Ishiguro*. New York: Manchester University Press, 2000.
- Wade, Carole & Tavris, Carol. *Psychology*. Pearson Education, New Jersey, 2003: 7th edition.
- Wong, Cynthia F. *Kazuo Ishiguro*. Tavistock, UK: Northcote House Publishers, Ltd., 2000.

* Η **Βιολέττα-Ειρήνη Κουτσομπού** [MBPsS (BA, MA, Dip.CounsPsy, MSc) είναι Εκπαιδεύτρια σε Θέματα Ψυχικής Υγείας – Καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας